

vensko obliko tudi v pisavi. Takih primerov je 45, med njimi pa jih samo 5 ni izpričanih v srednjem veku.

Obrazila *-ci*, *-ovci/-evci* in *-inci* imajo tudi svojo postransko obliko *-ce*, *-ovce/-evce* in *-ince*. Takih oblik je 9, najstarejše pa so izpričane iz 15. stol.; po Rospondu so oblike z *-e* tožilniki v vlogi imenovalnika.

Razvrstitev posameznih obrazil se ravna po naslednjih načelih: če je podstava dvočlenska in slovanska, se ji dodaja izključno *-ci* (35 % se veže samo s to podstavo). To je utemeljeno z načelom gospodarnosti, da besede niso predolge. Mogoče pa vpliva tudi fonetični činitelj, saj se naši primeri na *-ci* v pretežni meri v podstavi končujejo na *v*. Če bi temu dodali še obrazilo *-ovci*, bi imeli glas *v* kar v dveh zaporednih zlogih. Obrazilo *-inci* pa se pri teh podstavah ne more rabiti zaradi tega, ker so moškega spola, z njim pa se to obrazilo ne veže. — Tudi pri imenih, ki so izpeljana iz ljubkovalnega samostalnika s priponami *-an/-en*, *-an*, *-on* je zelo pogosto obrazilo *-ci*, in sicer v 50 % primerov, medtem ko se obrazilo *-ovci* rabi pri takih podstavah samo v 6 %, obrazilo *-inci* pa v 5 %.

Podstave, ki so ljubkovalna imena z obrazilom *-k(o)*, imajo obrazilo *-ovci/-evci* v 30 %, podstave na *-š*, *-iš*, *-oš in -aš pa v 16 %*. Če je ljubkovalno ime na *-ko*, ima nova izpeljanka iz njega sploh samo obrazilo *-ovci*.

Obrazilo *-inci* dobivajo samo podstave ženskega in srednjega spola. Med njimi je ljubkovalnih podstav s priponami *-eta* in *-ota* 45 % primerov.

Najbolj pogostna imena obravnavanega tipa so na *-ovci/-evci* (66 primerov). Besed na *-ci* je 30, primerov na *-inci* pa le 19. To je seveda posledica dejstva, da se veže to obrazilo samo s samostalniki ženskega in srednjega spola in da sta drugi obrazili prevzeli vse primere določenih kategorij (vsi primeri na *-ko* se vežejo z *-ovci*, na *-n* pa s *-ci*). Kronološkega ali ozemeljskega (pokrajinskega) merila za tako razvrstitev obrazil ni mogoče odkriti.

Zemljepisna razširjenost imen na *-ci* je v bistvu znana, za očetnoimenska krajevna imena na *-ci*, *-ovci* in *-inci* pa je treba reči, da so pretežno na področju bivših okrajev Murska Sobota (78 primerov) in Ptuj (33 primerov). Drugod, npr. okrog Novega mesta, Maribora, Bleda in Ljubljane, je najti le po nekaj primerov ali le po enega samega. Taka imena so torej značilna le za prekmurske in prleške govore, pa še za belokranjske. Bilo bi izredno zanimivo poizkušati odgovoriti na vprašanje, zakaj so ta imena tako na gosto sejana prav na imenovanih področjih. Slovenska imena na ta obrazila je bolje ne povezovati s hrvaškimi v Medmurju. Slovenija je torej le en otok takih imen v Jugoslaviji.

Bogdana Herman  
Ljubljana

## KLICAJ V STAVKIH BREZ VELELNKA

Klicaj je ločilo, ki ožje, se pravi čustveno, opredeljuje izraženo misel ali besedo. Običajen je za stavke s povedkom v velelnem naklonu. Vendar ob prebiranju književnih del zelo pogosto naletimo na klicaj za stavki, ki nimajo velelnika.

Slovenske slovnice o rabi klicaja v takih primerih posebej ne razpravljajo. Breznik v svoji Slovenski slovnici za srednje šole (II. izdaja, Prevalje 1921, str. 70) sicer loči tri vrste stavkov, za katerimi pišemo klicaj: samostojne želenne, velelne in klicalne stavke. Za primer navaja le klicalni stavek: *Srečne oči, ki štiriperesno deteljo vidijo, nesrečne roke, ki jo utrgajo!* (pr) Breznik tudi pravi, da se klicaj uporablja pri samostojnih medmetih in vzklilih: »*Križ božji! tako se pobožno reče, kadar se začne kako delo. — Koj se je zdramil, ko so sredi noči zaškripale duri in je, tof, tof! prilomastilo po sobi.* (Mf)\* — Tudi Slovenska slovnica (Bajec, Kolarič, Rupel — 1956, str. 55) ostaja pri tem, le da namesto izraza »klicalni« rabi izraz »vzklicni stavek« in da samostojnim medmetom in vzklikom dodaja še zvalnike. — Slovenski knjižni jezik 1 (Toporišič, 1965, str. 78) pa prvi pove, kaj klicaj izraža, in v tem smislu opredeljuje njegovo rabo takole: »Pika in klicaj izražata čustveni odnos do vsebine stavka (povedi), za katerimi stojita. /.../ Klicaj uporabljamo, kadar kaj s čustveno prizadetostjo ugotavljamo, zanikamo, sporočamo, domnevamo, ukazujemo itd.« Skj 1 tudi posebej omenja klicaj, ki stoji sredi stavka. Tako da ga navadno rabijo le pesniki in pisatelji. Klicaj najdemo tudi za vrinjenimi stavki.

Stavki brez velelnika, vendar s klicajem na koncu, se med seboj precej razlikujejo. V nadaljevanju jih bom skušala določiti glede na vsebino in namen povedanega. Stavke s klicajem na koncu uvrščam v šest skupin:

1. Stavki, ki izražajo željo ali hrepenenje, v leposlovju pogosto po oddaljenem ali na videz nedosegljivem. Nekaj primerov: *O, da mi je priti do svoje podobe!* (Ž) — *O, da bi umrl!* (C) — *Živeti — živeti — živeti sred zmeraj kipečih naslad!* (NI) — *Še enkrat biti v vsem, še v nepoznanju tegà, da ločen od vsega si, sam, še svetloviden biti v temnem spanju, še božan v jasnem bdenju od premam, še ne svoj jaz!* (NI) — *Ko bi vsaj mene ne bilo!* (S) — *Živeti — kakšna slast, ko vsepovsod šumi zelena rast!* (Lp) — *O, da bi čul vsaj en lahen vzdihljaj njenega srca v ta daleki gaj!* (Kd)

2. Stavki, ki razodevajo kaj nepričakovanega ali kaj, čemur se čudimo: *Nekaj časa je Korej pridrževal sapo, potem pa je prestrašeno vzklilnil na ves glas: »Oče, vi ne zapisujete prav!«* (Pv) — *Nenadoma pa je Lenčka vkliknila: »Anej, ti si pa ves smrkav!«* (Pv) — *Žalostno so tavalj po temnem sodu okoli, kar ti zavpije mojster: »Holofern, rešeni smo!«* (Pf) — *Tedaj je nekdo zaklical na ves glas: »Godec je žejen, noče gosti!«* (Pi) — *»Saj je mrtev!« je vzklilnila.* (B) — V spremnem stavku je pri premem govoru pogosta beseda »vzklilniti«, poudarne besede v samem premem govoru pa so navadno povedkova določila ali prilastki.

3. Nikalni ali trdilni stavki, v katerih se uveljavlja volja govorečega ali njegova čustvena prizadetost ob obravnavani predmetnosti: *Z enim samim sunkom ga je izpulil, vrgel pod mizo in nato uradno oznanil: »Poličijske ure ne bo!«* (Kc) — *Ali tedaj prisopiha njegov mojster in ko to čuje, reče važno: »To ne gre, nikakor ne!«* (Pf) — *Ko sem stisnil iz srca zadnjo besedo, sem zažel pesti in se v mislih zarekel: »Moj rod, nikdar več v življenju te ne bom izdal!«*

\* Okrajšave so kot v Skj 2: Mf = Milčinski, Fran, pr = pregovor, Z = Zupančič, Oton, C = Cankar, Ivan, S = Stritar, Josip, Kd = Kette, Dragotin, Pv = Prežihov, Voranc, Pi = Pregelj, Ivan, Kc = Kosmač, Ciril, Kjo = Kersnik, Janko, P = Prešeren, France, Mjz = Menart, Janez, Jj = Jurčič, Josip, J = Jenko, Simon, G = Gregorčič, Simon, T = Tavčar, Ivan, L = Levstik Fran, Ks = Kosovel, Srečko, Ga = Gradnik, Alojz, Vb = Vodušek, Božo, Ban = Breznik, Anton. Druge okrajšave pomenijo: NI = Novy, Lili; Pf = Plemič, Ferdo; Mi = Minatti, Ivan; Of = Onič, France; Lp = Levec, Peter.

(Pv) — *»Hitite, kolikor hočete, ujamem vas!«* »Ne bodete me!« (Kjo) — *Čez tebe več ne bo, sovražna sreča, iz mojih ust prišla beseda žala!* (P) — *Saj to nisi ti, prijatelj moj, gromovnik med gromovniki, ne spoznam te!* (C) — Sem spadajo tudi trdilni primeri: *»Ne boš šel ven!«* »Pa bom!« — ali pa *»Ne bom ti kupila knjige.«* »Toda jaz jo hočem!«

4. Stavki, ki ukazujejo ali velevajo, vendar so brez glagolskega povedka: *Iz gnezd! Iz gnezd!* (Mjz) — *Gospod natakár, še en konjak prosim!* (Mjz) — *Gromska strela, potne liste ven in mir besed!* (Pf) — *Janez, kar naprej, da bomo vsi na enem kupu, čeprav je svet tako velik!* (Kc) — *Tiho, dekle, tiho!* (Jj) — *Alo, na pašo!* (Pv) — Zanimiv primer je stavek *Komaj sem začul njegov robati glas: »Halo, sonce je že nad Pohorjem!«* (Pv), kjer je premi govor pravzaprav zapoved ogovorjenemu, naj vstane. V stavku *Vzdihoval sem v teh žalostnih dneh in neki gospod mi je rekel: »Manj besed, gospodje, in več dela!«* (C) si namesto samostalnikov v premem govoru lahko mislimo glagola. Stavek bi se potlej glasil: *Manj govorite, gospodje, in več delajte!*

5. Daljši in krajši vzkliki: *Pravo ime za takšen kraj!* (Kc) — *Gorje, kdor nima doma!* (J) — *Osupla beseda, kakor vzdramljena iz polsanj, šepeče na ustnicah: »To so pa rože!«* (C) — *Glej, to ti je res usoda sveta!* (G) — *Saj sem vedel, da bode tako!* (T) — *Joj, ti nesrečni otrok moj!* (G) — *Blagor se meni, ki opravljam ta sveti posel!* (C) — *Zbogom mati, ljubca zdrava!* (J) — *Oh bicke, bicke, kako je to lepo!* (Pv) — Vzkliki so velikokrat vprašalni stavki, ki pa nanje ne pričakujemo odgovora: *Kedaj pozabim tebe, Sava!* (L) — *Je li mogoče, da je žena tako lepa!* (S) — *Ah, kaj meni svet in kaj pomlad!* (Ks) — *Mati, kaj počenjate!* (Pi) Krajših vzklikov je pri nas precej: *Pri moji veri!* — *Kaj bi tisto!* — *Sveta nebesa!* — *Kaj ne poveste!*

6. Nagovori: *O plug, ki orješ svet!* (Ž) — *O naši sinovi in bratje in očetje!* (Ž) — *O mladosti moje zvezde bele!* (Ga) — *Pozdravljen, pogumni svet, divje skale in gola plan!* (Vb) — *O rodni dom, o hiše očetove streha ti!* (Ž)

V vseh prejšnjih primerih je stal klicaj na koncu stavka ali povedi. Včasih pa — zlasti v razpravah — naletimo na klicaj tudi sredi stavka. Njegova naloga na tem mestu je poudariti besedo ali kratko misel, ki je bistveno važna za pravilno razumevanje povedanega: *Bolestno nas je dirnila rafinirano! premišljena režija in igra posameznika.* (Skrbinšek) — *Ta mrka hiša! Na njej v jeziku tujem rdeč plakat: Zaplenjena! ves dan kriči.* (Of) — *Kadar je pozimi ura udarila šest — punktum šest! — odprla so se vrata in Bitič je počasi vstopil, ne pogledal ni na desno ni na levo, klobuka ne snel prej, nego je do svoje mize prišel, in nikogar pozdravil, tudi ako je bila vsa nizka, starokrčemska izba z ukajenim obokanim stropom dolbkom polna.* (Jj) — Klicaj lahko stoji sredi stavka tudi v besedilih, ki kažejo na napake in njih odpravljanje. Taki stavki so zlasti pogosti v slovnicaх npr.: *Ali bi hoteli priti kak večer (ne: en večer!) k meni na prejo?* (Ban) — Navadno pišemo klicaj tudi poleg onomatopejskih izrazov sredi stavka: *Koj se je zdramil, ko so sredi noči zaškripale duri in je, tof, tof! prilomastilo po sobi.* (Mf)

Razčlenitev velike uporabnosti klicaja v stavku je le delno osvetlila to pravopisno področje, vendar pa je skupni imenovalec za tisto, kar pisatelje sili, da uporabljajo klicaj, to, kar smo povedali uvodoma: izrazito čustveno in podudarno obravnavanje predmetnosti.